

УДК 338.43
JEL: L25; Q13
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-286-295>

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЛАНУВАННІ ТА УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

©2025 ОЛІЙНИК Т. І., БІЛОУС Д. В.

УДК 338.43
JEL: L25; Q13

Олійник Т. І., Білоус Д. В. Науково-методологічні дослідження в плануванні та управлінні конкурентоспроможністю малих аграрних підприємств у контексті розвитку підприємництва

Метою дослідження є пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності малих аграрних підприємств. Основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність, є раціональне використання ресурсів, технологічна модернізація та інноваційні підходи до виробництва. Важливим чинником є собівартість продукції, яка виступає основним індикатором ефективності виробничих процесів. Для оптимізації витрат важливо розробити стратегії адаптивного управління, що дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни в економічних умовах. В умовах сучасних змін, які стоять перед аграрним сектором України, зокрема в контексті воєнного та повоєнного часу, підвищення конкурентоспроможності продукції малих аграрних підприємств набуває особливого значення. Сільське господарство є основою продовольчої безпеки країни, а також важливим компонентом економічного розвитку. Війна, яка призвела до руйнування інфраструктури, нестачі робочої сили та підвищення цін на ресурси, вимагає від аграрних підприємств адаптації до нових економічних і ринкових умов. У дослідженні застосовуються системний та інноваційний підходи до управління аграрними підприємствами, що передбачає аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на їхню конкурентоспроможність. Оцінка конкурентоспроможності базується на показниках рентабельності, ефективності використання ресурсів, собівартості продукції та якості управлінських процесів. Основними результатами дослідження є розробка комплексу адаптивних управлінських рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції малих аграрних підприємств. Запропоновані методи оптимізації виробничих процесів можуть бути впроваджені без значних фінансових витрат, що є критично важливим в умовах економічної нестабільності. Висновки дослідження підкреслюють важливість інтеграції системного підходу до управління малими аграрними підприємствами, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність в умовах нестабільності. Зменшення собівартості продукції та підвищення рентабельності підприємств на основі адаптації управління та оптимізації виробничих процесів є основою для сталого розвитку аграрного сектора України.

Ключові слова: наукові дослідження, планування, управління, підприємництво, конкурентоспроможність, аграрні підприємства.

Рис.: 4. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 20.

Олійник Тетяна Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (просп. Науки, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: tetanaoliynyk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1224-3790>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/T-4475-2017>

Білоус Дмитро В'ячеславович – магістр, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (просп. Науки, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: user.belous.2142@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4510-0414>

UDC 338.43
JEL: L25; Q13

Oliynyk T. I., Bilous D. V. The Scientific and Methodological Research in the Planning and Management of the Competitiveness of Small Agrarian Enterprises in the Context of Entrepreneurship Development

The aim of the research is to find ways to enhance the competitiveness of small agrarian enterprises. The main factors influencing competitiveness include the rational use of resources, technological modernization, and innovative approaches to production. Another significant factor is the cost of production, which serves as the primary indicator of the efficiency of production processes. To optimize costs, it is crucial to develop adaptive management strategies that enable enterprises to rapidly respond to changes in economic conditions. In the face of the modern challenges confronting the agrarian sector in Ukraine, especially in the context of wartime and post-wartime periods, boosting the competitiveness of products from small agrarian enterprises takes on particular importance. Agriculture is fundamental to the country's food security and is also an important component of economic development. The war, which has led to the destruction of infrastructure, a shortage of labor, and rising resource prices, requires agrarian enterprises to adapt to new economic and market conditions. The study employs systemic and innovative approaches to the management of agrarian enterprises, involving the analysis of internal and external factors influencing their competitiveness. The assessment of competitiveness is based on profitability indicators, efficiency of resource use, production costs, and the quality of management processes. The main outcomes of the study are the development of a set of adaptive management solutions directed towards enhancing the competitiveness of products from small agrarian enterprises. The proposed methods for optimizing production processes can be implemented without significant financial costs, which is critically important in conditions of economic instability. The conclusions of the research emphasize the importance of integrating a systemic approach to the management of small agrarian enterprises, which will improve their competitiveness in conditions of instability. Reducing production costs and increasing the profitability of enterprises through management adaptation and optimization of production processes are essential for the sustainable development of Ukraine's agrarian sector.

Keywords: scientific research, planning, management, entrepreneurship, competitiveness, agrarian enterprises.

Fig.: 4. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 20.

Сільське господарство України відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни та підтримці промисловості. В умовах воєнного та повоєнного часу необхідність підвищення ефективності аграрного виробництва стала надзвичайно актуальною, адже національна економіка стикається з проблемами, зокрема питаннями конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках, зруйнованою інфраструктурою, зростанням цін на ресурси та нестачею робочої сили. Це створює нові умови для розвитку аграрних підприємств, потребуючи їх адаптації до нових економічних обставин.

Останні дослідження у сфері конкурентоспроможності продукції та підприємств широко висвітлені в науковій літературі, як вітчизняній, так і зарубіжній. У розробку теорії та практики управління конкурентоспроможністю та ефективністю сільськогосподарських підприємств значний внесок зробили О. Красноручий, С. Мочерний, А. Войчак, М. Ігнатенко, А. Келічавий, Д. Кохан, М. Акулюшина, Л. Зотова, В. Швець, І. Беженар, О. Грищенко, В. Бойко, М. Зарічний, В. Бутенко, А. Тоюнда, П. Колодій, А. Дуб, Ю. Костенюк, О. Лазоренко, С. Лихолат, М. Стасула, С. Скрипник та інші. Але більша частина досліджень не розглядає проблеми, характерні для малих підприємств, тим паче в умовах воєнного стану.

Незважаючи на існуючі дослідження в галузі конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств, залишаються невирішеними питання адаптації малих аграрних підприємств до умов воєнного та повоєнного часу, включно з необхідністю зниження собівартості продукції, покращення управлінських практик, а також забезпечення стійкого розвитку на основі ефективного використання ресурсів та інноваційних підходів у виробництві.

Метою статті є дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції малого аграрного підприємства в умовах воєнного та повоєнного часу. Це включає систематизацію теоретичних підходів, аналіз стану діяльності підприємств щодо конкурентоспроможності продукції та розробку рекомендацій для зниження собівартості й підвищення рентабельності виробництва.

Поняття «конкурентоспроможності підприємства» є комплексним, на його формування впливає цілий ряд чинників, починаючи від економічних і соціальних, закінчуючи техніко-технологічними. Конкурентоспроможність дійсно має подвійний характер, що проявляється у двох основних вимірах, а саме – внутрішні та зовнішні фактори діяльності.

На господарську діяльність аграрних підприємств впливають різноманітні фактори, як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Ці фактори є рушійною силою, яка впливає на виробничо-господарську діяльність підприємства (табл. 1).

Сільськогосподарські підприємства, які бажають виробляти конкурентоспроможну продукцію, повинні не лише адаптуватися до змін зовнішнього середовища, а й активно використовувати методи інтенсифікації виробництва. Ця боротьба за прибуток і ефективність відбувається в умовах політичної й економічної кризи, зниження купівельної спроможності та інфляційного тиску. Тому вибір ефективного механізму інтенсифікації є важливим фактором оптимізації діяльності підприємств і збільшення прибутку.

Повномасштабна військова агресія росії проти України спричинила суттєвий деструктивний вплив на процеси забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Серед наслідків слід виокремити припинення діяльності частини підприємств, зниження виробничих потужностей, втрату частини традиційних ринків збуту, порушення логістичних процесів, а також вимушену релокацію виробничих потужностей на неокуповані території [4].

У регіонах, які найбільше постраждали від бойових дій, спостерігалось скорочення виробництва сільськогосподарської продукції, у середньому на 44,7% [9]. Це стосується областей, розташованих поблизу лінії фронту, таких як Чернігівська, Херсонська, Харківська, Сумська, Миколаївська, Луганська, Київська, Запорізька, Донецька та Дніпропетровська (рис. 1).

Внаслідок цього зменшилися посівні площі основних культур, включно з зерновими та соняшником (рис. 2).

Таблиця 1

Внутрішні та зовнішні фактори діяльності підприємств

Фактори внутрішнього середовища підприємства	
– Цілі та завдання підприємства, які визначають його стратегію розвитку та напрямки діяльності. – Структура підприємства, яка включає в себе його організаційну структуру, систему управління та розподілу повноважень. – Працівники підприємства, їх кваліфікація, мотивація та продуктивність праці. – Технології, які використовуються підприємством для виробництва продукції. – Ресурси, які має у своєму розпорядженні підприємство, включно з фінансовими, матеріальними, трудовими та інформаційними ресурсами	
Фактори зовнішнього середовища	
Фактори прямої дії, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства:	Фактори непрямої дії, які впливають на діяльність підприємства опосередковано:
– Споживачі, які формують попит на сільськогосподарську продукцію та визначають ціни на неї. – Конкуренти, які впливають на частку ринку, яку займає підприємство. – Постачальники, які забезпечують підприємство ресурсами, необхідними для виробництва продукції	– Науково-технічний прогрес, який веде до появи нових технологій та методів виробництва. – Стан економіки, який впливає на купівельну спроможність населення та загальний рівень життя. – Рівень технології, який визначає продуктивність праці та якість продукції

Джерело: складено на основі [18].

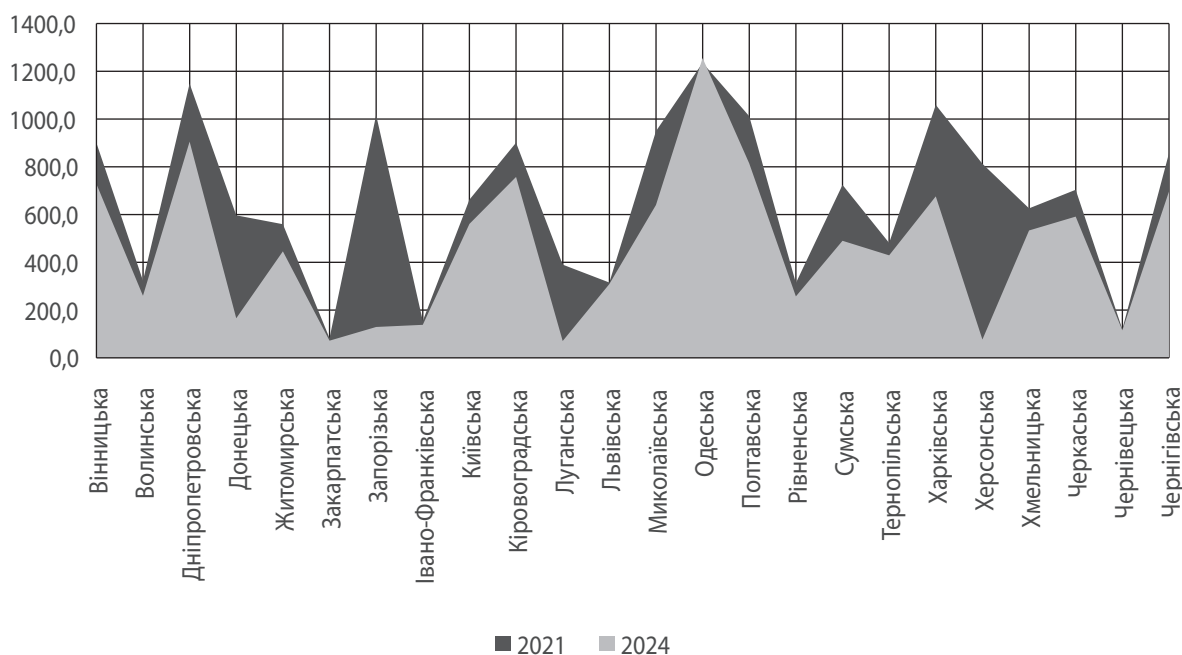

Рис. 1. Посівні площі культур зернових і зернобобових культур

Джерело: згруповано за регіонами [15].

Крім того, постраждали ще й регіони, що були важливими логістичними вузлами, через які проходив великий обсяг експорту аграрної продукції, зокрема зерна. До 2022 р. Україна здійснювала 95% експорту зернових культур через порти на Чорному морі, зокрема порти Миколаєва, Одеси та Чорноморська. Военні дії призвели до блокування цих маршрутів, що змусило переорієнтувати значні обсяги аграрного експорту на західні порти та за-

лізничні шляхи, що збільшило вартість. Така ситуація не лише збільшила витрати на логістику, але й вплинула на здатність України задовольняти попит на світовому ринку зерна.

Війна створила серйозні кадрові проблеми для аграрного сектора. Особливо гостро відчувається нестача кваліфікованих робітників у галузях рослинництва та тваринництва, зокрема визначається нестача трактористів, водіїв та робітників у

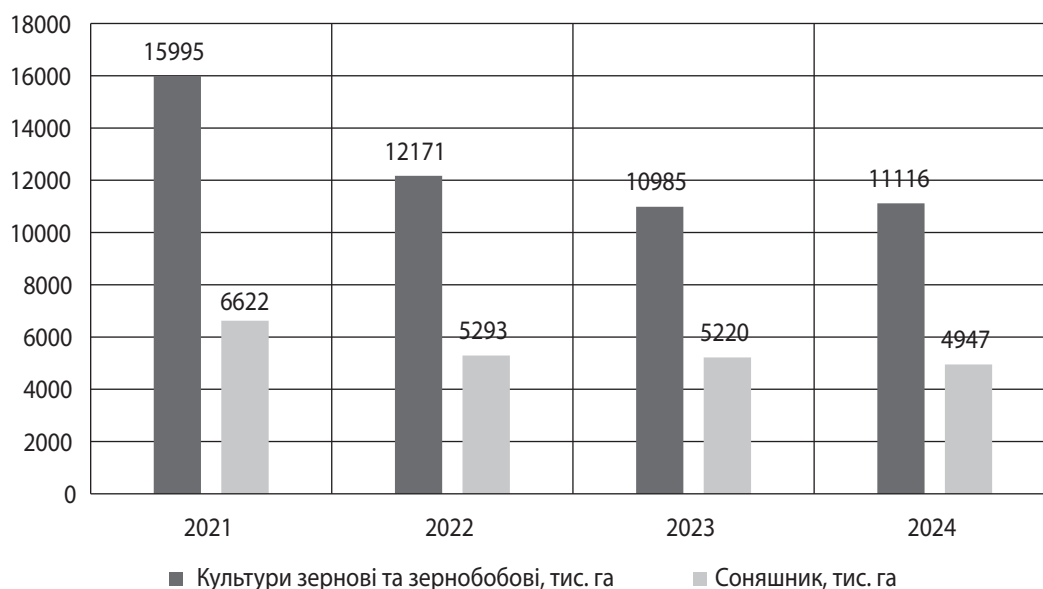

Рис. 2. Посівні площі зернових культур і соняшнику [15]

тваринництві, що ускладнює організацію виробничих процесів.

Окремим питанням є майбутнє кадрове забезпечення аграрного сектора. Лише 2% українських підлітків обирають професію аграрного спрямування або роботу в сільськогосподарській галузі. Серед батьків, які працюють у сільському господарстві, тільки 2% бажають, щоб їхні діти освоїли агропрофесію або працювали в цій галузі. Окрім того, спостерігається «незацікавленість молоді» роботою в аграрному секторі. Це пов'язано з низьким рівнем заробітної плати, важкими умовами праці та відсутністю перспектив кар'єрного зростання. Як наслідок, молоді спеціалісти обирають інші сфери діяльності, що лише поглиблює кадровий дефіцит у галузі [1].

Специфічною рисою аграрного виробництва є його сезонність, обумовлена різницею між періодом виробництва та періодом активної роботи. Ця особливість спричиняє нерівномірне використання трудових, технічних і матеріальних ресурсів, що вимагає гнучких управлінських рішень. Просторова розпорошеність сільськогосподарської діяльності зумовлює значні витрати на внутрішньогосподарські перевезення сировини (зерно, добрива, паливо, корми тощо), що, своєю чергою, підвищує потребу в енергоресурсах і виробничих засобах [8].

Зважаючи на воєнний стан і загострення економічних проблем, конкурентоспроможність аграрних підприємств України значною мірою залежить від комплексних заходів адаптації. Серед них – розвиток інноваційних технологій, оптимізація кадрової політики, підвищення кваліфікації

працівників, диверсифікація збутових ринків, залучення інвестицій. Для допомоги реалізації цих заходів були ініційовані державні програми підтримки виробників агропродукції [17].

Вже існуючі державні програми підтримки агробізнесу передбачають фінансові дотації, пільгове кредитування, субсидії на закупівлю сучасної техніки та податкові преференції, що створює сприятливе середовище для розвитку галузі. Ключові з цих програм наведені в табл. 2.

Варто відзначити, що ініціатива EU4Business від Європейського Союзу значно вплинула на законодавче поле України, сприяючи гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами та покращенню умов для ведення бізнесу. Завдяки цій ініціативі у 2023 р. було реформовано 211 національних законодавчих норм, політик, регуляторних актів і процедур, а також удосконалено діяльність 236 урядових інституцій [19].

Безумовно, підтримка з боку держави та поліпшення правового клімату підштовхнуть позитивні зміни в економіці українських малих аграрних підприємств, проте це лише підґрунтя для змін. Участь у Світовій організації торгівлі, що сприяє відкриттю нових можливостей для експорту та залучення інвестицій, створює сприятливі умови, але реальні перетворення залежать від самих малих аграрних підприємств, які мають розвивати конкурентні переваги продукції через організацію, планування ефективної стратегії у сферах виробництва та маркетингу [2].

Участь у СОТ допомогла Україні розширити ринок збуту та знизити бар'єри для торгівлі з інши-

Таблиця 2

Список державних програм підтримки фермерських господарств

Назва програми	Установчий документ
Компенсація вартості сільськогосподарської техніки	Постанова КМУ від 01 березня 2017 р. №130
Підтримка сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі	Постанова КМУ від 11 жовтня 2021 р. № 1070
Підтримка ФГ	Постанова КМУ від 25 серпня 2004 р. № 1102
Підтримка ФГ та інших виробників сільськогосподарської продукції	Постанова КМУ від 16 серпня 2022 р. № 918
Надання пільгових кредитів за програмою «5–7–9»	Наказ Міністерства фінансів України від 31 жовтня 2024 р. № 543

Джерело: складено на основі [7; 16].

ми країнами. Паралельно активно проходить процес гармонізації законодавства з міжнародними стандартами торгівлі та поглибленням інтеграції у світову економіку. Таким чином, у 2023 р. Україна зайняла 66 місце за обсягом експорту товарів [14].

В умовах воєнного стану тема конкурентоспроможності та питання виживання малих українських агровиробників набуває критичного значення, адже сучасні підприємства змушені планувати та адаптувати свої стратегії до нових реалій, де важливо не лише знижувати собівартість продукції, а й впроваджувати нові рішення для оптимізації управлінських процесів. Це включає модернізацію технологій виробництва, цифровізацію бізнесу та розробку нових моделей взаємодії з ринком, що дозволяє оперативніше реагувати на зміни попиту та конкуренцію.

Незважаючи на певні труднощі, європейський ринок пропонує українським малим аграрним підприємствам великі можливості для розвитку. Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України. За 2023 та за 2024 рр. питома вага всієї торговельної діяльності з ЄС склала 56% та 53,8% відповідно [6].

Після початку війни ЄС виявив готовність до підтримки України, що відкриває нові можливості, проте вихід на європейський ринок має свою специфіку, що вимагає від аграрних підприємств відповідності високим стандартам ЄС.

Сільське господарство в новій економічній реальності відіграє роль системоутворювальної галузі для України. Його значення зумовлене тим, що як продукція аграрного сектора, так і промислові товари, виготовлені з цієї сировини, становлять фундаментальний елемент фонду народного споживання. На макроекономічному рівні аграрна продукція служить потужним рушієм зростання, адже понад 60% обсягу виробництва спрямо-

вується на переробку в харчовій і легкій промисловості [13].

На відміну від промисловості, в агросекторі значна частина продукції не є кінцевим товаром, а повертається у виробництво як посівний матеріал або сировина для подальшої переробки. Виробничий процес в агросфері невідривно пов'язаний з природними циклами, що надає йому особливої чутливості до змін середовища. Одним із ключових факторів у цьому процесі є земля – база аграрної продуктивності. Підвищення економічної родючості можливе лише за умов раціонального використання та збереження природних властивостей ґрунтів [10].

Слід наголосити, що правильне використання земель є важливим для збереження та підвищення конкурентоспроможності продукції. Нецільове використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення в Україні призвело до зниження родючості ґрунтів, поширення ерозійних процесів, збільшення площі деградованих земель. Діяльність компаній призводить до збільшення забруднення навколишнього середовища, що проявляється в забрудненні повітря і води та ерозії ґрунту.

У наш час екологічність землеробства опинилась на периферії уваги, проте саме вона є запорукою довготривалої конкурентоспроможності. Уникнути руйнівних наслідків цілком можливо: слід дотримуватись технологічної дисципліни, застосовувати заходи проти ерозії, відновлювати родючість ґрунтів і формувати системний підхід до охорони земель. Це важливо, адже згідно з даними Світового банку, Україна щороку втрачає понад 500 мільйонів тонн орних земель через ерозію, що призвело до зниження родючості ґрунту на площі понад 32 мільйони гектарів [20].

Крім того, існують заходи для збереження та відновлення родючості ґрунтів, такі як внесення

органічних добрив для збагачення ґрунту гумусом і поживними речовинами та дотримання сівозміни для запобігання виснаженню ґрунту та накопиченню шкідників.

Усе це підкреслює особливість сільського господарства як специфічної галузі матеріального виробництва, яка потребує підвищення економічної родючості землі, впровадження ефективних систем землеробства, інтенсифікацію виробництва тощо.

Селянські (фермерські) господарства (СФГ), малі аграрні підприємства в Україні, як організації, мають специфічні особливості, адже можуть створюватися громадянами країни та базуватися на праці членів сім'ї фермера, при цьому використання найманої праці не забороняється. Земля може належати фермеру на праві власності або орендуватися, а площі земель господарств істотно відрізняються від кількох до тисячі гектар [3].

Наразі набувають актуальності й сільськогосподарські кооперативи, які мають певні переваги, що допомагають малим аграрним господарствам функціонувати та мати конкурентні переваги. Кооперативи сприяють нарощуванню матеріально-технічних потужностей і проведенню модернізації виробництва, також кооперація підвищує ефективність функціонування стратегічних бізнес-процесів.

Горизонтально-вертикальна диверсифікація виробничо-господарської діяльності є однією з переваг кооперативів. Вони можуть поєднувати різні види діяльності, такі як виробництво,

переробка та збут продукції. Нарешті, кооперативи сприяють розвитку кадрового потенціалу, спільна діяльність та обмін досвідом, знаннями та вміннями між членами кооперативу сприяють підвищенню кваліфікації персоналу.

Функції управління виробничо-господарською діяльністю зображені на рис. 3.

Організаційно-правова форма господарювання малих аграрних підприємств – це система, що складається з двох підсистем: керівної (суб'єкт управління) та керованої (об'єкт управління). Взаємодія цих підсистем є ключовим фактором успішного функціонування будь-якого малого аграрного підприємства.

У сучасному бізнес-середовищі особливо актуальною стає проблема розробки та впровадження ефективних бізнес-стратегій у відповідь на несприятливі зовнішні чинники. За таких умов сільськогосподарські підприємства повинні адаптувати свої управлінські моделі, щоб підвищити ефективність і зміцнити свої конкурентні позиції.

Одним із ключових аспектів ефективного управління підприємством є чітке визначення та реалізація його функцій. Формування бізнес-стратегій, здатних адаптуватися до змін зовнішнього середовища, передбачає комплексний підхід до управління, який базується на взаємодії різних рівнів і напрямків діяльності. У цьому контексті важливим є розподіл управлінських функцій, що охоплюють як основні процеси, спрямовані на до-

Рис. 3. Функції управління виробничо-господарською діяльністю малих аграрних підприємств [5]

сягнення стратегічних цілей, так і другорядні, які забезпечують стабільність та ефективність операційної діяльності підприємства.

Основними функціями є планування, організація, мотивація, маркетинг і контроль, другорядними – управління якістю, кадрами, бухгалтерським обліком, матеріально-технічним постачанням, науково-дослідною роботою [12]. Практична реалізація функцій управління здійснюється за допомогою системи методів і принципів управління, наведених на рис. 4.

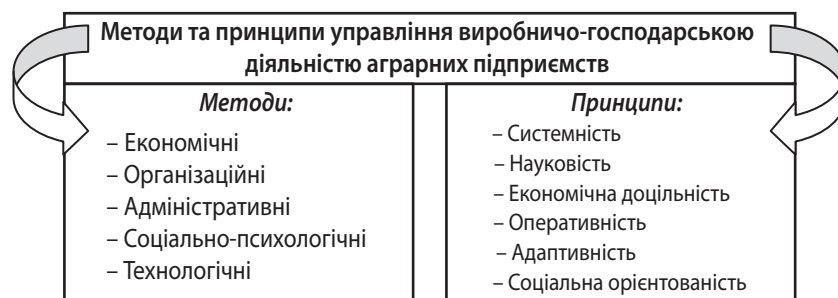

Рис. 4. Основні принципи та методи управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств [11]

Відповідно, кожна із зазначених функцій активно сприяє вирішенню конкретних завдань, що виникають у процесі функціонування підприємства, що допомагає підвищенню ефективності виробництва та господарської діяльності сільсько-господарських підприємств.

Системний підхід стає основою методології наукового дослідження та управління аграрними підприємствами. Згідно з ним, аграрні підприємства розглядаються як цілісні майнові комплекси, що функціонують в умовах ринку. Система – це сукупність елементів, які, взаємодіючи між собою, формують і визначають її характеристики. Зміна будь-якого з цих елементів спричиняє загальні зміни в системі.

Аграрне підприємство – це відкрита соціо-техніко-економічна система, яка має зв'язки із зовнішнім середовищем і залежить від мінливих, непередбачуваних і складних умов. Ці зв'язки двосторонні: підприємство отримує із середовища ресурси, енергію та інформацію, а віддає готову продукцію та інформацію у зміненому вигляді.

Саме системний підхід дозволяє вирішувати ці проблеми, оскільки він передбачає розгляд аграрних підприємств як цілісних соціо-техніко-економічних систем, що функціонують у взаємодії із зовнішнім середовищем. Аграрне підприємство, як відкрита система, не лише отримує ресурси та інформацію, але й повинно відповідати на зовнішні

подразники, які часто є непередбачуваними. Особливо це важливо для малих підприємств, які через обмежені ресурси мають використовувати адаптивні стратегії для гнучкої реакції на зміни ринку. Це вимагає тісного зв'язку із зовнішнім середовищем і врахування широкого спектра факторів для забезпечення стабільності в умовах нестабільності ринкових умов.

Важливе питання в аграрному бізнесі відіграє планування, яке вимагає тісного зв'язку із зовнішнім середовищем для отримання достовірної інформації, що особливо актуально для малих

аграрних підприємств, які через обмежені ресурси не можуть так ефективно аналізувати зовнішні зміни, як великі. У цьому контексті малі аграрні підприємства повинні використовувати адаптивні стратегії для гнучкої реакції на зміни ринку та забезпечення стабільності в умовах нестабільного середовища, що підштовхує враховувати значно більшу, порівняно з іншими галузями, сукупність факторів (табл. 3).

Малі аграрні підприємства України, які функціонують в умовах воєнного часу, потребують особливої уваги до стратегічного планування, раціонального використання ресурсів. Використання адаптивних підходів в управлінні, кооперації та застосування розглянутих практик дозволить мінімізувати ризики та забезпечити свою конкурентоспроможність в умовах невизначеності.

ВИСНОВКИ

Отже, незважаючи на значний природно-біологічний потенціал країни, все більшого значення набувають екстенсивні фактори сільськогосподарського виробництва, а впровадження нових технологій стає вирішальним фактором інтенсифікації виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

У сучасних умовах, що характеризуються значними економічними, екологічними та соціальними зворушеннями, підвищення конкурентоспро-

Фактори впливу на планування в системі управління малими аграрними підприємствами

Назва	Опис
Біологічні фактори	Виробництво залежить від біологічних циклів, потребує дотримання карантинних норм, захисту рослин і тварин, урахування агрокліматичних умов, особливостей видів і сортів.
Технологічні фактори	Вирізняються високою різноманітністю технологій, що залежать від природних умов, рівня технічного забезпечення та фінансових можливостей. Оцінка ведеться за технологічними картами та нормативами
Технічні фактори	Потребують використання великого набору технічних засобів, які задіяні короткий період. Часто техніка не уніфікована, що підвищує її відносну вартість
Екологічні фактори	Аграрне виробництво повинне відповідати вимогам екологічної безпеки й не шкодити довкіллю. Природні ресурси є основою галузі, тому їх збереження пріоритетне
Соціальні фактори	У сільській місцевості обмежений вибір працевлаштування, і сільське господарство часто виступає єдиним джерелом зайнятості населення
Економічні фактори	Аграрна галузь має нижчу прибутковість, потребує підтримки у вигляді дотацій, а отримання результатів є довготривалим і ризикованим процесом

Джерело: складено на основі [4].

можності сільськогосподарських підприємств є пріоритетним завданням для аграрної галузі України. Зниження собівартості продукції, оптимізація виробничих процесів та інтеграція інноваційних технологій відіграють ключову роль у забезпеченні рентабельності та стійкості підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках.

В умовах воєнного та повоєнного часу особливо актуальним стає ефективне управління ресурсами та впровадження адаптивних стратегій, здатних мінімізувати негативний вплив зовнішніх факторів. Для подолання проблем логістики українським підприємствам необхідно інтегрувати нові підходи до управління логістикою та зосередитися на розширенні партнерських відносин із європейськими компаніями.

Важливим напрямком розвитку є інтеграція сучасних управлінських підходів, зокрема системного планування та прогнозування, що дозволяють забезпечити гнучкість і адаптивність підприємств у змінних ринкових умовах. Підтримка держави та міжнародної спільноти в процесі відновлення аграрної інфраструктури сприятиме швидшому подоланню економічних наслідків війни, що, своєю чергою, дозволить малим і середнім підприємствам не лише зберегти свою діяльність, а й покращити конкурентні позиції на ринку. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Чому лише 2% українських підлітків обирають професію аграрного спрямування. *AgroPortal.ua*. 06.09.2025. URL: [https://agroportal.ua/agrocheck/agrokarera/doslidzhennya-lishe-2-](https://agroportal.ua/agrocheck/agrokarera/doslidzhennya-lishe-2-ukrajinskih-pidlitkiv-obirayut-profesiyu-agrarnogo-spryamuvannya)

[ukrajinskih-pidlitkiv-obirayut-profesiyu-agrarnogo-spryamuvannya](https://agroportal.ua/agrocheck/agrokarera/doslidzhennya-lishe-2-ukrajinskih-pidlitkiv-obirayut-profesiyu-agrarnogo-spryamuvannya)

2. Акулюшина М. О., Зотова Л. Г., Швець В. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-73>

3. Беженар І. М., Грищенко О. Ю. Фермерські господарства в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія «Економіка та управління»*. 2023. № 9. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-04-14>

4. Бойко В. В., Зарічний М. Я. Інструменти підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-39>

5. Бутенко В. М., Тоюнда А. І. Формування маркетингової стратегії підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 61–67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.10>

6. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2024 році. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/1f45d5bc-f3ed-412c-b02f-8bbe571ecc4d?id=45feee2d-acc7-408f-b809-8f6074fc19e9&lang=uk-UA&title=StrukturovaniDiskusiiZainteresovanikhChlenivSotZPitanTorgivliTaStalogoRozvitkuNavkolishnogoSeredovischa>

7. Доступні кредити 5–7–9%. *Фонд розвитку підприємництва*. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>

8. Гетман О. Як відновити аграрну галузь. *Економічна правда*. 15.03.2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/>

9. Шпикуляк О. Г., Пугачов М. І., Грищенко О. Ю., Ксе-нофонтова К. Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах: аспекти воєнного часу. *Modern economics*. 2023. № 41. С. 170–178.
DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.v41\(2023\)-24](https://doi.org/10.31521/modecon.v41(2023)-24)
10. Колодій П., Дуб Л. Теоретико-методологічні основи раціонального використання земельних ресурсів. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК»*. 2015. № 22 (2). С. 18–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2015_22%282%29_6
11. Костенюк Ю., Лазоренко О. Стратегічний аналіз підприємства аграрного сектору. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 6. С. 199–208.
DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-33>
12. Лихолат С. М., Стасула М. Т. Роль маркетингових стратегій у формуванні конкурентоспроможності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-32>
13. Надходження культур зернових і зернобобових, олійних на підприємства, що займаються їхнім зберіганням і переробленням. *Державна служба статистики України*. 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/nkzso/arh_nkzso2022_u.html
14. Олійник Т. І., Скитченко Ю. О. Зовнішньоекономічна торговельна діяльність України: аналіз, тенденції та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 48–57.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-48-57>
15. Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/ppsgk/arh_ppsgk_u.html
16. Програми підтримки аграрного сектору на 2024 рік. *Департамент аграрної політики, продовольства та земельних відносин Одеської обласної державної адміністрації*. URL: <https://agro.od.gov.ua/2024/03/21/programy-pidtrymky-agrarnogo-sektoru-na-2024-rik/>
17. Русан В. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahraryu-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
18. Скрипник С. В. Підвищення конкурентоспроможності продукції фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств як організаційно-економічний пріоритет їх функціонування та розвитку. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. № 3. С. 136–140.
DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.25>
19. EU4Business в Україні. URL: <https://eu4business.org.ua/>
20. Захист сільськогосподарських земель, родючості ґрунту та підвищення стійкості до зміни клімату в Україні. *World Bank Group*. 05.12.2014. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil>

REFERENCES

- Akuliushyna, M. O., Zotova, L. H., and Shvets, V. O. "Fak-tory pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti" [Factors Increasing the Competitiveness of Enterprises in Conditions of Uncertainty]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 60 (2024).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-73>
- "Biuletен stanu torhovelnykh vidnosyn mizh Ukrainoiu ta YeS u 2024 rotsi" [Bulletin on the State of Trade Relations Between Ukraine and the EU in 2024]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. <https://me.gov.ua/Documents/Detail/1f45d5bc-f3ed-412c-b02f-8bbe571ecc4d?id=45feee2d-acc7-408f-b809-8f6074fc19e9&lang=uk-UA&title=Struktur-ovaniDiskusiiZainteresovanikhChlenivSotZPitanTor-givliTaStalogoRozvitkuNavkolishnogoSeredovischa>
- Bezhenar, I. M., and Hryshchenko, O. Yu. "Farmerski ho-spodarstva v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku" [Farms in Ukraine: State and Prospects for Develop-ment]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriiа «Ekonomika ta upravlinnia»*, no. 9 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-04-14>
- Boiko, V. V., and Zarichnyi, M. Ya. "Instrumenty pidvysh-chennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu" [Instruments for In-creasing Competitiveness of Enterprises under Con-ditions of the Martial State]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 54 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-39>
- Butenko, V. M., and Toiunda, A. I. "Formuvannia mar-ketynhovoї stratehii pidpriemstva" [Formation of the Marketing Strategy of the Enterprise]. *Pidpriem-nytstvo ta innovatsii*, no. 24 (2022): 61–67.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.10>
- "Chomu lyshe 2% ukraïnskykh pidlitkiv obyraiut pro-fesiiu ahrarnoho spriamuvannia" [Why Only 2% of Ukrainian Teenagers Choose an Agricultural Profes-sion]. *AgroPortal.ua*. September 06, 2025. <https://agroportal.ua/agrocheck/agrokarera/doslidzhen-nya-lishe-2-ukrajinskih-pidlitkiv-obirayut-profesiyu-agrarnogo-spriamuvannya>
- "Dostupni kredyty 5-7-9%" [Available Loans 5-7-9%]. *Fond rozvytku pidpriemnytstva*. <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/>
- "EU4Business v Ukraini" [EU4Business in Ukraine]. <https://eu4business.org.ua/>
- Hetman, O. "Yak vidnovyty ahrarnu haluz" [How to Re-store the Agricultural Sector]. *Ekonomichna prav-*

- da. March 15, 2023. <https://epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/>
- Kolodii, P., and Dub, L. "Teoretyko-metodolohichni osnovy ratsionalnogo vykorystannia zemelnykh resursiv" [Theoretical and Methodological Foundations of Rational Land Use]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnogo ahrarnoho universytetu. Serii «Ekonomika APK»*. 2015. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vl-nau_econ_2015_22%282%29__6
- Kosteniuk, Yu., and Lazorenko, O. "Stratehichniy analiz pidpriemstva ahrarnoho sektoru" [Strategic Analysis of Agricultural Sector Enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Serii «Ekonomichni nauky»*, no. 6 (2024): 199-208. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-33>
- Lykholat, S. M., and Stasula, M. T. "Rol marketynhovykh stratehii u formuvanni konkurentospromozhnosti pidpriemstva" [The Role of Marketing Strategies in the Formation of Enterprise Competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 61 (2024). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-32>
- "Nadkhodzhennia kultur zernovykh i zernobobovykh, oliinykh na pidpriemstva, shcho zaimaiutsia yikhnim zberihanniam i pereroblenniam" [Arrival of Grain, Leguminous and Oilseed Crops to Enterprises Engaged in Their Storage and Processing]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. 2022. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/nkzso/arh_nkzso2022_u.html
- Oliinyk, T. I., and Skitchenko, Yu. O. "Zovnishnoekonomichna torhovelna diialnist Ukrainy: analiz, tendentsii ta perspektyvy rozvytku" [Foreign Economic Trade Activities of Ukraine: Analysis, Trends and Prospects of Development]. *Biznes Inform*, no. 7 (2024): 48-57. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-48-57>
- "Posivni ploschi silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy" [Cultivation Areas of Agricultural Crops by Their Types]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/ppsgk/arh_ppsgk_u.html
- "Prohramy pidtrymky ahrarnoho sektoru na 2024 rik" [Agricultural Sector Support Programs for 2024]. *Departament ahrarnoi polityky, prodovolstva ta zemelnykh vidnosyn Odeskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii*. <https://agro.od.gov.ua/2024/03/21/prohramy-pidtrymky-agrarnogo-sektoru-na-2024-rik/>
- Rusan, V. "Ahrarnyi sektor ekonomiky: pidsumky 2022 ta prohnoz na 2023 rik" [Agricultural Sector of the Economy: Results of 2022 and Forecast for 2023]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
- Shpykuliak, O. H. et al. "Ekonomichni tendentsii rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva v suchasnykh umovakh: aspekty voiennoho chasu" [Assessment of the Effectiveness of Development of Agrarian Entrepreneurship in Modern Economic Conditions: Aspects of Wartime and Post-War Recovery]. *Modern economics*, no. 41 (2023): 170-178. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.v41\(2023\)-24](https://doi.org/10.31521/modecon.v41(2023)-24)
- Skrypnyk, S. V. "Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti produktsii fermerskykh hospodarstv i silskohospodarskykh pidpriemstv yak orhanizatsiino-ekonomichniy priorytet yikh funktsionuvannia ta rozvytku" [Improving the Competitiveness of Farm Products and Agricultural Enterprises as an Organizational and Economic Priority for their Functioning and Development]. *Visnyk Sumskoho natsionalnogo ahrarnoho universytetu. Serii «Ekonomika i menedzhment»*, no. 3 (2019): 136-140. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.25>
- "Zakhyst silskohospodarskykh zemel, rodiiuchosti gruntu ta pidvyshchennia stiikosti do zminy klimatu v Ukraini" [Protecting Agricultural Lands, Soil Fertility and Increasing Resilience to Climate Change in Ukraine]. *World Bank Group*. December 05, 2014. <https://www.worldbank.org/uk/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil>